

**АВТОРСЬКІ ПРАВА ОРГАНІЗАЦІЙ ЗМІ**  
**COPYRIGHT MEDIA ORGANIZATIONS**

Зайцева-Калаур І.В.,

*викладач кафедри фінансово-економічної безпеки юридичного факультету  
Тернопільського національного економічного університету*

Стаття присвячена з'ясуванню питання: суб'єктом яких майнових і немайнових авторських прав є організації ЗМІ? У роботі дістав подальшого розвитку науковий підхід, за яким організації ЗМІ є похідними суб'єктами авторського права на окремі компоненти складеного твору, яким належать первинні майнові права на складений твір цілому. Обґрунтована авторська позиція, що юридичним особам можуть належати немайнові права у сфері авторського права.

**Ключові слова:** авторське право, майнові права, особисті немайнові права, організації ЗМІ, первісні та похід суб'єкти авторського права.

Статья посвящена выяснению вопроса: субъектом каких имущественных и неимущественных авторских прав выступают организации СМИ? В работе получил дальнейшего развития научный подход, согласно которому организации СМИ являются производными субъектами авторского права на отдельные компоненты составного произведения, которым принадлежат первичные имущественные права на составное произведение в целом. Обоснована авторская позиция, согласно которой юридическим лицам могут принадлежать неимущественные права в сфере авторского права.

**Ключевые слова:** авторское право, имущественные права, личные неимущественные права, организации СМИ, первоначальные и производные субъекты авторского права.

The article is devoted to clarify the issue: the subject of which economic and moral copyrights are media organization. The paper took the further development of scientific approach in which media organizations are derivatives of copyright individual components composite work, which includes the initial property rights to the composite product as a whole. The author's position that legal entities may include moral rights in copyright is substantiated.

**Key words:** copyright, proprietary rights, moral rights, media organizations, primitive and derived subjects of copyright.

**Постановка проблеми.** Організації ЗМІ у процесі створення, використання та розповсюдження продукції, що є результатами їх діяльності, беруть участь у різноманітних суспільних відносинах. Висвітлюючи хід розвитку багатоманітних суспільних відносин, масмедіа є не тільки учасниками інформаційних правовідносин, але й виступають як суб'єкти авторського права, оскільки в процесі своєї діяльності використовують та поширюють твори, що є об'єктами авторського права. Результатом їх діяльності є газети, журнали, телепередачі тощо, які складаються з окремих об'єктів творчої діяльності, котрі різняться між собою за жанром, тематикою, стилем.

Організації ЗМІ як суб'єкти авторського права у процесі своєї діяльності набувають певний комплекс авторських прав. В рамках нашої наукової праці ми поставили за мету дослідити доктринальні та законодавчі підходи до з'ясування питання суб'єктом яких майнових і немайнових авторських прав є організації ЗМІ, та які саме види авторських прав можуть набувати організації ЗМІ у процесі своєї діяльності.

**Стан дослідження.** Науково-теоретичною основою дослідження стали наукові праці таких вітчизняних та зарубіжних правознавців, як: Б. С. Антимонов, М. Боярчук, С. Ю. Бурлаков, А. Войцеховська, В. А.

Дозорцев, С. М. Клейменова, В. В. Луць, М.Нікітіна, О. П. Сергеев, Р. О. Стефанчук, та ін.

**Виклад основного матеріалу.** Досліджуючи зміст суб'єктивних авторських прав організацій ЗМІ, спершу необхідно визначити їх місце серед суб'єктів авторського права.

Суб'єктами авторського права є володільці суб'єктивних прав і носії суб'єктивних обов'язків у правовідносинах, пов'язаних зі створенням і використанням твору науки, літератури і мистецтва.

У юридичній літературі прийнято розрізняти первісних і похідних носіїв авторського права. Первісним суб'єктом є автор твору, чиєю творчою працею він створений. До категорії похідних відносять спадкоємців, правонаступників, тобто ті особи, котрі не брали безпосередньої участі у створенні твору, проте в силу договору чи закону є носіями окремих авторських прав. Питання про доцільність поділу суб'єктів авторського права на первісних і похідних у юридичній літературі є дискусійним. Втім, на нинішній погляд, передумовою з'ясування змісту суб'єктивних авторських прав організацій ЗМІ такий підхід є виправданим.

Організації ЗМІ, зазвичай, мають статус юридичної особи. Сучасна доктрина авторського права відмовилась від закріплення первісних авторських прав за юридичною особою. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» юридичні особи не є первісним суб'єктом авторського права, оскільки у ст. 1 Закону чітко вказано, що автор – фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір, а отже організації ЗМІ, як юридичні особи не можуть бути авторами творів.

Не дивлячись на відмову законодавця від закріплення права авторства за юридичними особами, в науковому світі з цього приводу все ж існує дискусія. Зокрема, окремі дослідники допускають можливість визнання первісних авторських прав за юридичною особою. Автори такого підходу,

насамперед, вважають, що ряд юридичних осіб за родом своєї діяльності, в силу особливих відносин із авторами творів, можуть бути носіями первісного авторського права. Так, Б. С.Антимонов і К. А.Флейшиць до числа таких юридичних осіб відносять організації, які випускають періодичні друковані видання, кіностудії і фотографічні підприємства [1, с. 75]. М. І.Нікітіна, досліджуючи питання про авторське право юридичних осіб, зазначає: «коли в результаті діяльності юридичної особи поряд з творами, створюваними працею окремих авторів, виникає особливий об'єкт права (кінофільм, журнал, газета, телепрограма, збірник наукових праць), у цьому випадку одночасно з правом авторів окремих частин твору виникає авторське право юридичної особи» [2, с. 24].

Прихильники можливості закріплення первісного авторського права за юридичними особами як можливості набуття права на твір шляхом власних дій, виходили з того, що авторське право на збірки, словники, кінотвори виникало в результаті їх творчої діяльності, необхідної для об'єднання самостійних творів окремих авторів в єдиний цілий твір [1, с. 77; 2 с. 24; 3, с. 207; 4, с. 61-62;]. Вони вважали, що юридична особа є повноцінним володільцем первісного авторського права, що знаходило своє підтвердження у законодавстві УРСР.

Друга група вчених відстоювала позицію, відповідно до якої юридична особа за своєю природою не може бути суб'єктом первісного авторського права. Творцем, на їх думку, є лише людина. Тому, яким би чином юридична особа не впливала на створення твору, сам твір є результатом дій певних фізичних осіб. Виявити будь-яку творчу діяльність юридичної особи без творчості конкретних фізичних осіб неможливо. Можна говорити лише про організаційну діяльність юридичної особи, про створення матеріально-технічної бази для творчості фізичних осіб, але така діяльність юридичної особи не є підставою для визнання за ними первісного авторського права. Вони дотримувались думки, відповідно до

якої наділення юридичних осіб первісними авторськими правами було не більше, ніж законодавчим прийомом. Так, конструкція первісного авторського права юридичної особи сприяла усуненню правової невизначеності, що виникає у випадку відсутності авторського права на весь твір [5, с. 125-132; 6, с. 63-69]. Впровадження такої норми лише умовно полегшувало використання складного твору, проте це не є підставою для ствердження існування первісного авторського права юридичних осіб. Так, В. А. Дозорцев зазначає, що ні право власності на умови та передумови виробництва творчого результату, ні використання чужого досвіду, знань та навичок, ні інвестиції, у тому числі коштів казни, службові зв'язки автора з роботодавцем і т. п. не є підставою первісного виникнення прав на результат, виникнення первісного права [7, с. 283].

Ми погоджуємося з думкою О. П. Сергеева у тому, що велике, а іноді й недостатньо визначене коло осіб, які зробили творчий внесок у створення складного складеного твору за відсутності правових відносин між конкретними авторами, які беруть участь у його створенні, роблять виправданим визнання володільцем авторського права на твір в цілому у однієї особи [8, с. 171]. Дійсно, така особа може лише умовно визнаватися автором твору, а точніше – володільцем авторських прав на нього. Ці права переходять до юридичної особи на підставі договору з авторами і є авторськими майновими правами.

С. М. Клейменова, досліджуючи питання суб'єктів авторських правовідносин, зазначає: «специфічна діяльність видавництв, кіностудій і т.д., яка полягає в доборі, обробці і систематизації матеріалу, створеного творчою працею інших особи, не є тією діяльністю, яка породжує авторські правомочності, її скоріше можна віднести до діяльності, пов'язаної з досягненням своїх цілей, як юридичної особи». Автор зауважує, що не можна виключати приналежність авторських прав тим

особам, котрі безпосередньо брали участь у створенні того чи іншого твору науки, літератури мистецтва [9, с. 105].

Підставою виникнення первісного авторського права є лише особистий творчий внесок автора у створення об'єкта авторського права, тобто все те, що зроблено працею творчою, інтелектуальною.

Таким чином, будь-які авторські правомочності на окремі елементи складеного твору організації ЗМІ набувають за певних умов, які можуть породжувати тільки похідне авторське право.

Крім розподілу виключних прав інтелектуальної власності на первісні та похідні, існує розподіл їх на первинні та вторинні. На відміну від розподілу прав на первісні та похідні, де критерієм такого розподілу є залежність прав від наявності попередників, критерієм розподілу прав інтелектуальної власності на первинні та вторинні є хронологічний момент виникнення цих прав у часі [10, с. 59]. Виникнення первісних та похідних майнових прав може хронологічно не співпадати. Наприклад, при виконанні договору замовлення на створення будь-якого твору у замовника (організації ЗМІ) виникають первинні майнові права, але вони є похідними від первісного права авторства створювачів (авторів), тому що вони в силу закону або договору хронологічно виникають першими саме у замовника чи роботодавця. Всі ж інші права, які хронологічно виникають як права інтелектуальної власності після виникнення первинних – вторинні.

Розподіл прав інтелектуальної власності на первісні та похідні, на первинні та вторинні є важливим не лише з теоретичної точки зору а має й суто практичне значення. Якщо первісні та первинні права закріплюють авторське право як передумову виникнення виключних майнових прав і є статичними, то похідні та вторинні права відображають динаміку економічного обороту засобів масової інформації та виключних прав на них.

Таким чином, підсумовуючи вище викладене, можна дійти висновку, що організації ЗМІ є похідними суб'єктами авторського права, яким належать первинні майнові права на складений твір (газету, журнал, телепрограму, радіопрограму, тощо), що походять від первісного права автора.

Зробивши висновок про похідний характер авторських прав організацій ЗМІ, необхідно звернути увагу на наступне. Організації аудіовізуальних ЗМІ, розглядаються в Законі України «Про авторське право і суміжні права» як організації мовлення. Регламентація та охорона їхніх прав визначена розділом III Закону – «Суміжні права», де в ст.36 визначено, що організації мовлення є суб'єктами суміжних прав.

Поняттям суміжні права охоплюється комплекс прав організацій мовлення визначених законодавством (ст. 452 ЦК України, ст. 38 та 41 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Наведені норми національного законодавства суміжним правом охороняють процес передачі (сповіщення) програм (передач) організаціями мовлення. Результатом діяльності організацій телерадіомовлення вважається трансляція в ефір і по кабелю. Іншими словами, суміжне право виникає внаслідок факту оприлюднення або сповіщення передач (програм) організаціями мовлення.

Організації мовлення можуть транслювати програми (передачі) як власного виробництва, так і виробництва інших організацій. Програми (передачі) власного виробництва варто розглядати як окремі об'єкти авторського права – складені твори. Наприклад «пропонується розглядати телепрограму саме як збірник телевізійних творів, тобто в якості самостійного об'єкта авторського права» [11]. Охорона таких передач і прав на них буде здійснюватися відповідно до законодавства про авторське право. Таким чином, право на трансляцію передачі й право на здійснення правомочностей по відношенню до цієї передачі – це різні

права. Законодавство про суміжні права надає охорону лише трансляції створених передач організацією телерадіомовлення, що проводить таку трансляцію. Охорона ж самих передач (програм) як окремих об'єктів авторського права повинна здійснюватися у відповідності до норм авторського законодавства.

У контексті досліджуваної нами теми, у статті приділена увага характеристиці саме авторським правам телерадіоорганізацій.

Організації ЗМІ як суб'єкти авторського права набувають певного обсягу суб'єктивних авторських прав. Суб'єктивні авторські права визначені у законодавстві як майнові та особисті немайнові права. Будь-які права організації ЗМІ набувають на основі закону або договору (трудового та цивільно-правового), і ці права є майновими. До майнових прав телерадіоорганізації як суб'єкта суміжних прав стосовно власної передачі (програми) мовлення належать: право на використання; виключне право дозволяти використання; право перешкоджати неправомірному використанню, у тому числі забороняти таке використання. Такі ж майнові права, щодо періодичних видань належать і організаціям друкованих ЗМІ. Обсяг майнових авторських прав організацій ЗМІ на окремі твори, що складають друковані та аудіовізуальні ЗМІ визначається договором між автором (журналістом) та організацією ЗМІ.

Правова природа особистих немайнових прав виявляється у їх тісному взаємозв'язку з особою автора (творця) і ці права є невідчужуваними.

Не зважаючи на невідчужуваність особистих немайнових прав визначених законодавцем, у науковій літературі все ж висловлюється позиція про можливість відчуження окремих особистих немайнових прав. Так, у монографії, присвяченій особистим немайновим правам інтелектуальної власності творців за редакцією В. В. Луця, зазначено: «В умовах ринкової економіки, за яких зростає роль юридичних осіб,

фізичних осіб-підприємців, необхідним є набуття і реалізація ними певних особистих немайнових прав інтелектуальної власності, і тому надзвичайного значення набуває питання можливості відчуження окремих особистих немайнових прав творців» [12, с. 22]. Вітчизняний законодавець передбачає можливість відчуження особистих немайнових прав інтелектуальної власності у виняткових випадках, встановлених законом, та їх належності не творцю – теж у випадках, передбачених законом, але ці випадки чітко не визначені. О. П. Сергєєв також допускає можливість передачі особистого немайнового права на недоторканність твору [8, с. 193].

Про можливість відмови автора у договірному порядку від деяких правомочностей у сфері морального права на користь контрагента досліджував у своїй монографії Ролан Дюма [13, с. 189]. Відчуження немайнових прав пов'язане з певними умовами договорів. Якщо за договором надаватиметься право екранізувати літературний твір, то зрозуміло, що він обов'язково підлягатиме змінам, і автор не має права перешкоджати цьому [13, с. 191].

Для з'ясування істинності такої позиції звернемося до положень національного законодавства. У ст. 423 ЦК України зазначено, що особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. У випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам. Особисті немайнові права інтелектуальної власності не можуть відчужуватись (передаватись) за винятками, встановленими законом. Законом України «Про авторське право і суміжні права» таких винятків не передбачено. У ст. 14 Закону визначено однозначно і без можливих варіантів, що особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам.

Така позиція законодавця є цілком зрозумілою, оскільки зроблено акцент на особу творця – ці права є особистими. Юридичним особам не можуть належати особисті немайнові права творця, оскільки між юридичною особою і об'єктом права інтелектуальної власності не виникає особливого емоційного зв'язку, як між автором і об'єктом [12, с. 24]. А. Войцеховська переконує, що юридичній особі, якщо між нею та твором з'являється авторський зв'язок, належить право особистого характеру, однак воно не є особистим авторським правом [14, с. 22].

Варто зауважити, що в науковій літературі неодноразово обговорювалося питання про необхідність розмежовувати особисті немайнові права та немайнові права інтелектуальної власності. Таку позицію науковці мотивували тим, що ступінь зв'язку прав автора з твором різна: право авторства та право на ім'я невідчужувані ні за яких умов, а зв'язок з іншими правами не такий стійкий, оскільки вони можуть здійснюватись іншими особами (право на недоторканність твору, право на опублікування).

Доцільність поділу прав інтелектуальної власності немайнового характеру на особисті немайнові та немайнові підтримали і автори монографії присвяченій особистим немайновим правам інтелектуальної власності творців за редакцією В.В. Луця. Як зазначають науковці, за такого поділу зрозумілою буде і позиція законодавця щодо можливості належності немайнових прав інтелектуальної власності юридичним особам та іншим суб'єктам – не творцям. Така позиція є слушною, оскільки сьогодні законодавець дає можливість відчуження особистих немайнових прав інтелектуальної власності, що суперечить самій природі особистих немайнових прав [12, с. 24-25].

Беручи до уваги вищенаведене, вважаємо, що організації ЗМІ поряд з майновими авторськими правами можуть набувати і немайнове авторське право – право протидіяти будь-якому посягання на складений твір. Це

право організаціям ЗМІ не передається, не відчужується, а набувається ними в зв'язку з особливістю їх діяльності. Таке право варто іменувати авторським немайновим правом не наголошуючи на слові «особисте».

**Висновки.** На основі проведеного у статті наукового дослідження можна сформулювати наступні висновки:

Взявши до уваги доктринальний поділ майнових авторських прав на первісні й похідні, визначено, що організації ЗМІ є суб'єктами похідного авторського права на окремі компоненти складеного твору, оскільки первісне авторське право на твори науки, літератури чи мистецтва належать лише людині, яка творчою працею створила ці твори. Через те не можна виключати існування авторських прав тих осіб, які своєю творчою працею створюють матеріал, що використовується організаціям ЗМІ в процесі компонування складеного твору. Вказаними авторськими правами організації ЗМІ володіють на підставі договору або закону, що і обумовлює їхній статус, як суб'єктів похідного авторського права.

У контексті дослідження видів майнових авторських прав, суб'єктами яких є організації ЗМІ, з'ясовано, що організаціям ЗМІ належить первинне авторське право на твір в цілому. Така конструкція первинного авторського права сприяє усуненню правової невизначеності, що виникає у випадку відсутності авторського права на весь твір.

Поряд із первинними та похідними майновими авторськими правами організаціям ЗМІ може належати немайнове авторське право. Існування цього права в організаціях ЗМІ обумовлено особливістю їхньої діяльності. Йдеться про право протидіяти будь-якому посяганню на складений твір. Таке посягання може бути спрямоване на порушення цілісності як складеного твору, так і його окремих складових, на будь-яку іншу зміну цих складових, а також зміну упорядкування складеного твору. Якщо у першому випадку має місце порушення немайнового права тільки

організації ЗМІ, то у наступних випадках порушуються також і особисті немайнові права авторів елементів складеного твору та його упорядника.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:**

1. Антимонов Б. С. Авторское право [Текст] / Б. С. Антимонов, Е. А. Флейшиц. – М.: Юрид. лит., 1957. –280 с.
2. Никитина М. И. Авторское право на произведения науки, литературы и искусства [Текст] / М. И. Никитина. – Казань : Изд-во Казанского гос. ун-та им. В. И. Ленина, 1972. –258 с.
3. Райгородский Н. А. Юридическое лицо как субъект авторского права. Очерки по гражданскому праву [Текст] / [отв. ред. О. С. Иоффе] / Н. А. Райгородский. – М.: Наука, 1957.-246 с.
4. Чернышева С. А. Правоотношения в сфере художественного творчества [Текст] / С. А. Чернышева /. – М. : Наука, 1979.– 165 с.
5. Гаврилов Э. П. Советское авторское право [Текст] / Э. П. Гаврилов. - М.: Наука, 1984. – 224 с.
6. Савельева И. В. Правовое регулирование отношений в области художественного творчества [Текст] / И. В. Савельева. – М. : Изд-во МГУ, 1986. – 112 с.
7. Дозорцев В. А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации [Текст] / В. А. Дозорцев. – М. : Статут, 2003. – 416 с.
8. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации [Текст]: учеб. для вузов, 2-е изд., перераб. и доп. / А. П. Сергеев. - М.: ТК Велби, 2004. – 752 с.
9. Клейменова С. М. Авторські правовідносини як форма реалізації правомочностей суб'єктів авторського права [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / С. М. Клейменова. – Одеса – 2004.– 203 с.

10. Бурлаков С. Ю. Кінематографічний твір як об'єкт права інтелектуальної власності [Текст]: дис.... канд. юрид. наук : 12.00.03/С. Ю. Бурлаков. – Харків, 2008.– 224 с.
11. Боярчук О. М. Цивільно-правова охорона суміжних прав [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. М. Боярчук.– Київ, 2002.– 201 с.
12. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців [Текст] : монографія / За заг. ред. В. В. Луця. – Тернопіль, Підручники і посібники, 2007.– 256 с.
13. Дюма Р. Литературная и художественная собственность. Авторское право Франции [Текст]: монография. Изд. 2-е. – М.: Международные отношения, 1993. – 383 с.
14. Войцеховська А. Особисті авторські права та їх охорона за польським законом про авторське право і суміжні права [Текст] / А. Войцеховська // Інтелектуальна власність. – 2005. – № 2. – С. 22-25.